

په‌ره‌سه‌ندنا نا‌فونیشانی چیرۆکان د چیرۆکی گۆفارا "په‌یف" دا
(2003-1993)

پ.ی.د. هه‌مین عمر احمد

به‌شی کوردی، کولیژی ئاداب، زانکۆی سۆران، هه‌ولێر، هه‌ریمی کوردستان، عیراق

hemin.ahmad@soran.edu.iq

م.ی. گه‌هین نزار ابراهیم

به‌شی کومه‌لایه‌تی، کولیژی په‌روه‌رده و بنیات ئامپدی، زانکۆی دهوک، دهوک، هه‌ریمی کوردستان

عیراق

Gahin.ibrahim@uod.ac

پوخته

نا‌فونیشان کلیلا سه‌ره‌کییا هه‌ر تیکسته‌کی ئه‌ده‌بیه، ب رییا ده‌رازیکن، گه‌له‌ک کلیلان و کودان بۆ خوانده‌فانی فه‌دکته و ئاسۆیه‌کی پیشبینی چ د ئاسته‌کی ئه‌رینی و به‌روفازی ل پیشییا ئه‌وی فه‌دکته. پشتی کو خوانده‌فانی هاندده‌ت بۆ چوونا دنا‌ف ده‌لاله‌تین چیرۆکیدا. هه‌ژی ئاماژیه‌ کو نا‌فونیشانی وه‌کو زاراقه‌کی ره‌خنه‌ی بۆ کارکرنی ل سه‌ر تیکستی سه‌متا خو ژ میتودا سیمولوجیایی وه‌رگرتیه. چیرۆکی گۆفارا په‌یف هاتینه هه‌لبژارتن بۆ ئه‌فی فه‌کولین، هه‌ر ژ سال (1993) ئی ل ده‌قرا به‌هدینان ده‌ست ب به‌لا‌فکرنی کریه و تا ئه‌قرو یا به‌رده‌وامه. له‌ورا گریمانا ئه‌فی فه‌کولین ئه‌وه ل هندی دگه‌رییت کانی چ گوه‌ورین و په‌ره‌سه‌ندین به‌رچاف ل نا‌فونیشانی چیرۆکی ئه‌فی قوناغیدا په‌یدا بوینه. هه‌روه‌سا سه‌ره‌ده‌ریا نقیسه‌رین ده‌قهری دگه‌ل به‌ره‌م ئینانا نا‌فونیشانی ل پشتی سه‌ره‌لدانی

زانباریه‌کانی توژینه‌وه

به‌رواری توژینه‌وه:

وه‌رگرتن: ٢٠٢٣/٢/١٤

په‌سه‌ندکردن: ٢٠٢٣/٤/١٨

بلاو کردنه‌وه: هه‌وین ٢٠٢٤

ووشه سه‌ره‌کییه‌کان

*Kurdish Story, Paiv
magazine, Title, Change,
Advancement, Potica*

Doi:

10.25212/lfu.qzj.9.2.21

ب چ شپوه بهک بوویه و چ گوهورپینین به رچاف ژلاین جور و ده لاله تانقه ب خوقه گرتینه.

1. پيشه کی

ئه ف قه کولینه ب نافونیشانی " په ره سه ندنا نافونیشانی چیرۆکان د چیرۆکین گوڤارا په یقدا (1993-2003) ی "ئه ف" بابه ته دچیته دچارچوقی بنیاتی نافونیشانی، کو مه به ستا مه دیارکرنا گوهورپینیه ب ریکا نافونیشانی. نارمانج و گرنگیا ئه فی قه کولینی د ئه وی چهنیدیایه کو ئاستین گوهورپینی دناف چیرۆکین گوڤارا په یقدا بهینه دیارکرنا و ههروه سا دیارکرنا به اوردی بی دگه ل نافونیشانی قوناغا پيش سه ره له دانی و ب تایبه تی د گوڤارۆ رۆژنامه یین پيش سه ره له دانی په یدا بووین. سنوری قه کولینی دیارو ئاشکرایه کو زانی چیرۆکی ب خوقه دگریت د گوڤارا په یقدا دناقه را سالی (1993-2003) یدا. د ئه فی ماوه یدا گوڤارا په یف شیا یه، کومه کا چیرۆکین نقیسه ران دناقا گوڤاریدا کومبکه ت؛ چونکی پيش ئه فی ده می ل گوڤارین جودا جودا به ره مه یین ئه وان دهاته به لافکرنا. ههروه سا ئه وه ده می گوڤار ده پته دامه زراندن و وه شاندن ل سه ر ئاستی گشتی و تایبه تی ژلاین سیاسی و جفاکی و رۆشنیری و ئه ده بی په ره سه ندن و گوهورپینین جورا جورا په یدا بووینه. ئه فی یه کی ژی باندورا خول سه ر ره وشا ئه ده بیاتی ب گشتی هه بوویه، له ورا قوناغه ک بو ماوه یین ده هـ سالن هاتییه ده ستینشانکرنا، داکو ره وشا چیرۆکی و ب تایبه تی ژلاین نافونیشانی چیرۆکان چ په ره سه ندن یان گوهورپین ب خوقه گرتینه. میتودا ئه فی قه کولینی ژ به رکو نافونیشانی سه متا خو ژ میتودا سیمولوجیایی وهردگریت، له ورا بو دیارکرنا گوهورپینین نافونیشانی مه مفا ژ ئه فی میتودی وهرگرتیه. ئه وه کولینین پيشتر ل سه ر نافونیشانی هاتییه ئه نجامدان و ب تایبه تی چیرۆکی نامه یه کا ماسته ری یه ب نافی "شیریه تا نافونیشانی د کورته چیرۆکین ئیسماعیل هاجانیدا کومه له یین (مه یدانا کوچکان و کفنی پیری) وه کو نموونه، عه بدولکه ریم مسته فا محه مه د ئه مین، نامه یا ماسته ری، زانکویا دهوک، 2016"، کو د ئه فی نامیدا قه کولهری هه ولدایه د به شه کیدا، شیریه تا نافونیشانیان بده ته دیارکرنا. (په یکه ری ئه فی قه کولینین ژ دوو ته وهرین

سەرەکی پیک دەیت ئەوژى د تەوهرى ئیکیدا (گۆهورینا بنیاتى ناڤونیشانى و گرنگییا ناڤونیشانى د تیکستى چیرۆکیدا د تەوهرى دوویندا ناڤونیشانى چیرۆکا کوردی ل بەرى سەرهلدانى و پشتى سەرهلدانى د گۆفارا پەيقدا، ئاستى پیکهاتهی و سمايىن گۆهورىنى و جۆرین ئەوان هاتینه باسکرن). ئەف قەکولینه ب ئەنجام و لیستا ژیدەران پوخته ب زمانى ئنگلیزی و عەرەبى ب دوماهیک هاتییه.

1. تەوهرى ئیکى

1.1 گۆهورینا بنیاتى ناڤونیشانى:

ناڤونیشانى د ریبازین سیمولوجیین هەقچەر خەدا گرنگیه کا زۆر مەزن پى هاتییه دان، وەکو دەرگەه کى دەستپیکى و بنەمايه ک سەرەکی و کلیهک بۆ قەکرنا هەمی کودین قەشارتیپین دناڤ تیکستیدایه. دیسان گرنگییا ناڤو نیشانى هەم بۆ قەکولەر و خویندەقانى ژى، ئاراستهیه ک دیترووییه. ئەو پەيوەندییا دناڤهرا ناڤو نیشانى و تیکستیدا هەى، پەيوەندییه کا دیالکتیکه، هەر تیکستە کى ئەدەبى پى بى ناڤو نیشان بیت، چارچوقه پى خوین دەلالى ژ دەست دەت؛ چونکى هەر ناڤونیشانه؛ ناڤەرۆکا تیکستى بۆ وەرگری جیگیر دکەت و دبیتە کلیل و دەرگەه سەرەکی بۆ چوونا ناڤ کوزیپن تارى و مەبهستین قەشارتیپن تیکستیدا.

1.2 گرنگییا ناڤونیشانى:

ناڤونیشان کلیلا تیکستى ئەدەبیه. دەروازیه و ئاستى دەستپیکى پى خواندنا هەر تیکستە کییه، ئانکو پیکهاتهیا سەرەکییا تیکستین بالایه بۆ سەکویا داھینانى. ب ئەوی ریکى پەیماننا خویندنا ئیکى ژلایى خواندەقانیقە دگەل تیکستى دەیتە ئەنجامدان. هەر وەسا دبیتە کلیلا سەرەکی بۆ شورکرنى دناڤا رھۆ ریشالین واتایا تیکستى و تیگەهشتنا دەرۆبەرین تیکستى و پەيوەندییا نفیسەرى دگەل خواندەقانى و تیکستى بخودا، تا ئەوی رادەپى، کو ناڤونیشان هندی سەرەنجراکیشتر و تیر رمانتر بیت، خواندەقانا پتر بۆ خو رادکیشیت و دبیتە خالا سەرکەفتن و بەروفاژى، دانانا ناڤونیشانى نەد ئاستە کى پیدقیدا، دبیتە خالا شکست هینانى بۆ

تیکستی؛ چونکی تا ئه وی راده ی نه گونجاندن و بیچکه گریدانه کا راست و دروست بیچه دیاردبیت.

ناقونیشانکرن دیارده یه کا که قناره، رهۆ ریشالین ئه وی دنا ف ئه ده بیاتین کوردیدا بۆ ((هه قایه ته فولکلورییه سه رزاریه کانیش به (ناو نیشان) هوه په یوه ست بوون و له م به رگه دا خالی جه وهه ری پر کاریگه ری ده قیان له خو ده گرت، ئه گه ر چی به ساده یی داده رپژران، به لام مه به ستی سه ره کی ناوه رپۆکی له خو ده گرت و زۆربه ی هه ر زۆری به ناوی که سایه تی، یان شوین یان نازناوی وا که تایبه تمه ندیی که س یان شوین داده پۆشراو ده بوو ئاماژه یه ک بۆ په رده له سه ر لادانی لایه نیکی تاریک و نادپاری ده ق)) (خۆشناو، 2010، 189). که واته ل به ریا کو ناقونیشان بیته زانسته ک و میتودا خو هه بیت، هه ر ژ که فندا به ره مه ین ئه ده بی دنا ف ئه ده بیاتین کوردیدا بۆ ناقونیشان ژ دایک نه بووینه، ئه قه ژ ئه وی چه ندی ده ته دیارکرن، کو ناقرن ژ خه لکه کی دی نه هاتییه وه رگرتن، به لکو بنه ما و تایبه تمه ندیه کا چیگه ربوویه.

هه ره وه کی زۆربه یا قه کوله ران گرنگیا ناقونیشانی دایه دیارکرن، کو (ناقونیشان ئه و چرخاله کو ل ده روه برین تیکستی ده یته دانان، ب ئه قی یه کی نوینه رایه تیا ئه وی ئاسته نگی دکه ت کو ب زۆری شاده ی دانوستاندین قایلکرنی و ره تکریننه دناقه را خوینده قان و تیکستیدا، یان قیانه کی په یدا دکه ت و چیژا خویندن بۆ خوانده قانی په یدا دکه ت، یان به روقاژی، کو نامووبوونه کی ل دیمه نن په یوه ندییدا زال دبیت، ؛ چونکی ناقونیشان ئه وه کو ریکی ب ئیکه م ده ستره گه هشتن ب جیهانا تیکستی و کوژی و کوریدوران دده ت، بۆ مه به ستا تیگه هشتن ژ نه ینی و پرۆسه یا داهینانی) (حسین، 2007، 6). ئانکو ل قیری ناقونیشان رۆلی سه ره وه ری د چیژگه هاندن و قه کرنا ده رگه هین تاریین تیکستیدا دکه ت.

به روقاژی ئه وی چه ندی، نه مه رجه ناقونیشان ب تنی ده ربیننی ژ تیکستی بکه ت، زۆربه یا جارن تیکسته کی نوی ژئ ئاقادبیت پشتی کو خواندنه ک بۆ تیکستی ده یته کرن، کو ((گرنگیا ناقونیشانی ل ده می خواندنا تیکستی پتر لئ ده یته، چ د په خسانی دا یان شیعرئ دابیت، چونکه خوانده قان به ره ف تیکستی قه دچیت، کو پیشوخت هپما و جه قه نگین ناقونیشانی یی د هزرا وی دا چیبووی ئه وژی دئ ب گریدانا هه ر تشته کی دکه قیته هه مبه ر وی ل ده می خواندنا

تیکستی و رافه کرنا وی رابیت... زیده باری وی چه ندی کو گه له ک جارا نافونیشان دشییت پارچه کا نه ده بی ژ نوی ب ئافرینیت)) (عه بدولقادر، 2008، 70). که واته نافونیشان نوینه راتی تیکستی هه میی دکه ت بهری کو تیکست ب ته وای بهیته خواندن واتا و ده لاله تا تیکستی ژ نافونیشانی ژدایک دبیت، ب نه وی دیتنی یا کو دبیزیت: ((ناونیشان وه کو ده قیکی کورت، نه و ده لاله تانه ی له ده قه درپژه که دا هاتوون، به چرکراوی له خویان ده گریت)) (خۆشناو، 2019، 128).

د هه مان ده مدا نافونیشان، دوو ناراسته یان دده ته خوانده فانی، ئانکو ناراسته یه کی چاقه ریبری، کو ب ئومید و هبیا خوانده فانی گریدایه، نه وژی ل نه وی ده می خوانده فان ده ست ب ئیکم خواندنا تیکستی دکه ت، و په یوه ندییا راسته و خویا دناقه را نافونیشانی و تیکستیدا دبینیت، نه قه خوانده فانی به ره ف ئاسوی هیقبوونی ده ت، به روفاژی ئاسوی چاقه ری نه کری و بی هیقبیوونی، ل نه وی ده می په یدادبیت، کو هیچ په یوه ندییه کا راسته و خو و نه راسته و خویا تیکستی ب نافونیشانیفه گری ناده ت، نافونیشان و تیکست هه فدوو ناگرن و اتایه کا هه فدژ و چاقه ری نه کری بۆ خوانده فانی ئاشکرا دکه ت (محمد، 2007، 159).

دنه جامدا نه گه ر نافونیشان ((هه لگری گشت په یامه کانی تیکسته که یه و چرکردنه وه ی رووداوی تیکسته که یه)) (محمد، 2006، 769). ب نه قی چه ندی نافو نیشان پیدقیه کا سه ره کیه بۆ گشت به ره مه ی نه ده بی و ب تایبه تی ژی چیرۆکی، وه کی هه می پیکهاته ی تیکستی نه ده بی رۆلی خو د په یاما تیکستیدا دگه هینیت. هه روه سا وه کو ساخله ته کا جیگرا به ره مه می چیرۆکیه و سیمایه کی رامانییه. تیکسته کی کورتکریه ژ تیکستی سه ره کی. چرکرا و اتاییه د (رسته یه ک، په یقه ک، هیما) په کییدا. دیسان رۆلی گرنگییا نه وی چوار جه مسه رییه (نافو نیشان، نقیسه ر، تیکست، خوانده فان) ی ب خوقه دگریت، ئانکو ئالوگورییا په یوه ندیه کا پیشوخت و دوا وهخت هه یه دناقه را نه واند، به ره مه ژ دایک دبیت و نقیسه ر هزر ل دانانا گرنگترین نافونیشان دکه ت یان به روفاژی، هه روه سا دهربرینی ژ تیکستی دکه ت و خوانده فانی ب خوقه گریدده ت.

2. ته وه ری دووی

2.1 نا فونیشانی چیرۆکی ده قه را به ه دینان به ری سه ره له دانی (1980-1992):

د نه فی قوناغیدا، کومه کا مه زن ژ چیرۆکان د گو فار و رۆژنامه یین نه وی سه رده میدا هاتینه به لاقکر، ژ نه وان گو فاران ژ ی وه کو "په یفا ساله 1980ی، به یان، کاروان، ده نگه مه، حوکمی زاتی، نووسه ری کورد" و ژ رۆژنامه یان، وه کو "هاوکاری، بزاف" (صالح، 2010، 87-131)، نه گه سه ره نه چ به دینه نا فونیشانی چیرۆکی نه فی قوناغی و بکه ینه په قه ره ک بو هه له سه نگاندا شیوه ی گشتی نا فونیشانی، دئ بینین کو د نه فی قوناغیدا جودا ه ی دنا فا نا فونیشانی چیرۆکنه یساندا ب ریزه ی هه یه، لئ راستیا نه گور ژ ی نه وه، کو ره وشا سیاسی و جفاکی و رۆشن بیری نه وی سه رده می تا راده یه کی زۆر کاریگه ریی خول سه ر به ره م ئینا نا فونیشانی هه بوویه، هنده ک ژ نه وان نا فونیشانی سادهنه، ئانکو ب نه وی تیگه ی کو ته قلیدی و سه ره قه سه ره قه نه، وه کو "دلیرها ت، به ردانا مازیا، نه ز چ نه مام پیربووم، نه ز سمبلی خول کور ناکه م، باب و کور و نه ورون، پرچ زه را چاف شین، ریکا کانی و...". هنده ک ژ نه وان ژ ی نه د سادهنه، نه ساده بوون ژ ی ب نه وی تیگه ی هه لپژارتنا ئیک په یف ژلایی نفیسه ری بو نا فونیشانی ب مه به ستا ئاراسته کرنا په یاما خو بو خوانده فانی، نه قجا چ ب شیوه کی هیمایان په یقه کا ساده، د ئاسته کی ده لالیی قه شار تیدا، کو خوانده فانی به ره ف تیگستی به ت بو قه کرنا کودئ ده لالیی نا فونیشانی، به لکو ئابوریکن د ئاستی ب کارئینا زمانیدا گرژیی د ئاسوی پشبینا خوانده فانی په یدا دکه ت، ئانکو (بوشایی مه ودایی گرژیی فۆرمی دکه ت) (ابودی، 1983، 127-30)، وه کو نه فان نا فونیشانی "کریف، گوپال، هه ستیک، خه ون، هیفی، گه زنک، ناش، له شکه ر، شه هید، کوشتن و...". د هه مان ده مده هیمایی ب هیز بووینه کو ده لاله تی ژ کومه کا بابه تان دکه ن.

دیسان نا فونیشانی پرسیاری و سه رسومانی ژ ی وه کو شیوازه کی نویی هه لپژارتنی، د نه فی قوناغیدا به رجه سه ته دبن، پرسیارکن (کراره که گه ریانه ل دو یف زانیاریان) (واتسون، 2020)، وه کو نا فونیشانی چیرۆکی "ته خیره؟ و کی...؟! یا بایزی عه مه ری، کا بابو؟ و ما من چه ند بنه فش هه نه!! یا سه ره راز نه قشه بندی، کی د ئاگرئ کی دا دکه لیت یا عه بدولا جندی، ته

ژیبرکه‌م...! یا فه‌خری ئەحمه‌دی و کی دئ قئ کێلئ شکیینیت یا محمه‌د سلیم سواری و ...". کو خوانده‌قانی به‌ره‌ف لیگه‌ریانی دبه‌ت دنا‌فا کوژیین تیکستی چیرۆکیدا بۆ به‌رسفدانا ئەوئ پرسیارا ل سه‌ری هاتییه‌ ئازراندن.

هه‌لبه‌ت نا‌قونیشانی ئیدیومی ژێ ب کاره‌اتینه، ئیدیوم ژێ ((ئه‌وه‌یه‌ که‌ پاسته‌و پاست ناوی شتی که‌ نه‌یه‌یت، به‌لکو ناوی شتی که‌ تر به‌یه‌یت که‌ په‌یوه‌ندی ی به‌ مانێ یه‌که‌مه‌وه‌ هه‌یه‌یت، بۆ ئه‌وه‌ پیاو له‌ مانا باسکراوه‌که‌ بۆ مانا مه‌به‌سته‌ هه‌یما بۆ کراوه‌که‌ بچئ)) (علی، 1982، 15). وه‌کو (هه‌می چوچک هه‌زیرا ناخۆن یا عه‌گید شه‌فیق حه‌سه‌ن، کی د ناگرئ کی دا دکه‌لیت یا عه‌بدو‌لا جندی، ده‌ستکئ بقری ژ داری یه‌ یا حه‌سه‌ن ئیبراهیم)ی.

د ئەقئ قوناغیدا ئەو نا‌قونیشانی کو سیمایه‌کی جودا دنا‌ف کوما ئەوان نا‌قونیشاناندا ب خوقه‌ دیتی، هنده‌ک ژ ئەوان سیمایی شیعریه‌تی پێقه‌ دیاره، بۆ نموونه: "کورئ کولانا یا نزار محمه‌د سه‌عید، سیتافکه‌ کا بئ خودان، سیتافکا ب مژ و موران، پایزا هیقیان یا جه‌لال مسته‌فای، زاقایی بئ بویک یا نه‌جیب سالح بالایی، هیقیه‌کا قالا سه‌ره‌راز نه‌قشبه‌ندی، هیقیین هه‌لاویستی یا ئیسماعیل مسته‌فای، نیرگزا روپس یا حاجی سه‌عیدی، ته‌یرئ مرئ یا موختار فایقی، سه‌مفونیا کارونیا یا عه‌بدو‌لا جوندی".

سه‌ره‌رای ئەو چه‌ندا مه‌گوتی، هنده‌ک ژ ئەوان نا‌قونیشانان شیوازه‌کی جوداتر هه‌یه، کو ژلایی سئ نفیسه‌رانقه‌ به‌رجه‌سته‌ دبیت، لئ د شیوازی خودا زۆر دنیژیکی ئیکن و په‌نگه‌ جوهره‌ لاسایکرنه‌ک پێقه‌ دیاره؛ چونکی پشتی نفیسه‌رئ ئیکی ئەوین دیترب ئەوی شیوازی نا‌فکرن بۆ چیرۆکان کرییه، هه‌روه‌کی نا‌قونیشانی "داقه‌ک و ...". یا عه‌بدو‌لرحمان مایی ل سالا (1981)ئ هاتییه‌ نفیسن، "بکرئ یه‌ یان ...". یا ئیسماعیل مسته‌فای ل سالا (1987)ئ هاتییه‌ نفیسن، "فرمیسک و" یا عه‌زیز مه‌رگه‌هی ل سالا (1990)ئ هاتییه‌ نفیسن. ئەف چه‌ندا هه‌نی ئاسویه‌کی دی ل هه‌مبه‌ر خوانده‌قانی هه‌یلایه‌ قه‌کری، ئەف قالا هییه‌ خوانده‌قانی به‌ره‌ف خواندنا تیکستی دبه‌ت ژ بۆ پرکرنا ئەوئ، ئانکو پشکه‌ک ژ نا‌قونیشانی دایه‌ ده‌ست خوانده‌قانی و پشکا دیتر هه‌ر خوانده‌قان بخویه‌ ئەوئ قالا هیی پردکه‌ت. ئانکو ژ سه‌رجه‌مئ گشتیی چیرۆکین ئەقئ قوناغئ کو دبنه‌ (203) چیرۆک، (13) چیرۆکان هنده‌ک جیاوازی ب خوقه‌

دیتیییه، كهواته ب ریزه یی دبیته (26.39%)، ئەف چهنده ژى دبیته رێخوشكه رهك بۆ بهراوردكرنى دگهل قوناغا به لافكرنا چيروكان د گوڤارا په یفدا.

سىمايى جیوازا نافونيشانین چيروکين قوناغا 1992-1980

كوپى گشتیى چيروكان	ئاستى جوداهيى	ریزه یا ژ سه دئ
203	13	%26.39

خشتى ژماره (1)

2.2 نافونيشانى چيروكان د گوڤارا "په یف" دا د قوناغا سالین (2003-1993):

ههلبهت گه شهكرن و وهرار و نوپكرن و داهینان و لاسايكرن ئەف هه موو چه مكه گریډایى ئەوئ رهوشا نارامییا سىاسى، جفاكى، ئابورى، و پهروه رده و فیركرن، ئەدهبى و كلتورى و رۆشنبیریا وهلات تیدا دهریاز دبیته. ئەف قوناغه ب قوناغه كا هه ستیار د دیرۆكا گه لى كوردا دهیته هژمارتن.

سه رهه لانا سالا (1991) ئى وهرچه رخانهك مهزن بوو د هه موو بیاقان دا، سیمبولا ره تکرنا داگیركاربوو، لى دهه مان سالددا كوچا ملیونیا كوردان ئەوئ ژى په ننگه دان و ده ننگه دانهك ل سه ر ئاستى جیهانى په یداكر، ئەقان هه موو رهوشان كاریگه ریا خویا ل سه ر تاكى كورد په یداكر، ب تاییه تی ژى ئەف كاریگه ریییه ل سه ر رهوشا ئەدهبى ژى هه بوویه، په ننگه دانان ئەوان هه موو ئیش و ئازاران د به رهه مین زۆربه یا نفیسكاراندا به رجه سته دبیته. د هه مان قوناغا كومه كا رویدانین دیرۆكى كو ب مله تی كوردقه دگریډایى په یدادبن، به لى جۆره نارامیهك د تهف بیاقین ژیا نیدا په یداكر، رێخوشكه ر بوویه، كو ب شیوازه كى ئازادتر ژ قوناغین به رى وئ به رهه مین خو دابریژن، لى جۆره گه شهكرن و وهراركرنهك پیدفى د بیاقئ ئەدهبى و ب تاییه تی د ژانرین ئەده بیاتا داستانیدا په یدا بوویه، چ ل سه ر ئاستى گشتى و چ ل سه ر ئاستى تاك، چیرۆك ئیک ژ ئەوان ژانران بوویه، كو ل به رى ئەفئ قوناغئ هه بوونا خو سه لماندییه، ب دهه مان به رهه مین چاپكرى هاتینه به لافكرن، به لى د ئەفئ قوناغیدا و پشتى دامه زاندا نا گوڤارا ب ناقي "په یف"، كومه كا نفیسكاران به رهه مین خویین چیرۆكى تیدا به لافكرن.

چیرۆك وهكو ژانره كى سه ره كى د ئەفئ گوڤاریدا هاتییبه به لافكرن، نفیسه رین چیرۆكا ئەفئ گوڤاری هه مان نفیسه رین سالین هه شتیان بوون، هندهك نفیسه رین دى دناقه را ئەفئ قوناغیدا

ئانکو یا سالین نوتاندا هاتنه د مهیدانا نفیسینا چیرۆکییدا، ژ بهر ئه قی به کئی ژی ئه م دئ سهره ده ربی دگهل ئیکه م ده رازینکا چیرۆکی که یین ئه وژی نافونیشانه¹. سهره ده ربیکن دگهل نافو نیشان وه کو بنیاته کئی سهر به خو د ژانرین ئه ده بیدا سنوره کئی به رفه ره ه ب خوفه دگریت، نافو نیشانی چیرۆکیین ئه قی قوناغی ژ کومه کا مه زنا جو ره ها نافونیشانان پیک ده یین و ب شیوازیین جودا هاتینه پیش و ب جو ره ها ره نگ و پیکهاته یان خو ل سهر که لواشی گشتیی چیرۆکان خو دایه دیارکرن. له ورا مه ب فه ر دیت ژبو شرۆقه کرن و دیارکرن ئه وان گو هۆرینین د ئه قی بیاقیدا په یدابوین د ئاستی گشتیدا به دینه دیارکرن.

2.3 ئاستی پیکهاته یا نافونیشانی چیرۆکیین قوناغا (1993-2003):

ئاستی پیکهاته یا نافونیشانی ئه قی قوناغی ل سهر سی جورین سهره کی دابه ش

دبیت، ئه وژی ئه قه نه:

2.3.1 نافونیشانی ئیک په یقی:

هه له به ت ریژه به کا زور ژ ئه قی جوری نافونیشانان ژبو چیرۆکان هاتینه هه لبارتن، کو د هژمارکرنیدا دبنه (76) نافونیشانان، کو ریژه یا ئه وان دبیته (20%) ئی. بیی کو ئه م نا قین نفیسه کاران به دینه دیارکرن، هنده ک ژ ئه وان چیرۆکان وه کو نمونه: "پیشه مانی، راگرتن، هه لویست، مرن، Av، Birindar، ماموستا، ده نگ، چیا، کولاف، پیلاف، بریار، په یاله، خه م، سیما، برین، په سار، دیتول، ده رزیک، پرته قال و....".

2.3.2 نافونیشانی دوو په یقی یان گری وه کو دیارکری و دیارکه ر:

ئه قی جو ره ژی ریژه به کا دیتر دنا فا چیرۆکاندا ب خوفه دگریت، کو دبنه (66) نافونیشانیین ژ ئه قی جوری، کو ریژه یا ئه وان دبیته (17%) ئی بو نمونه: "Seva barane، Straneka Xemgin، شه هیانا دوماهی، وه غه را داوین، گو قه ندا شازاد، خودا وه ندین

¹ ئه ف قه کولینه پشه که ژ تیزا دکتورایی و له ئه قیرین وه کو به شه کئی بچوو یک وه کو نمونه هاتیبه وه رگرتن.

شه ماین، جوانترین ماچ، پاشماین بابی، چه کوچی پیری، سپیده هیه کاسار، هاقری سنیله یا، تاوانه کا سروشتی، کومه کا پارچا، بیرهاتنه کا رهش و...".

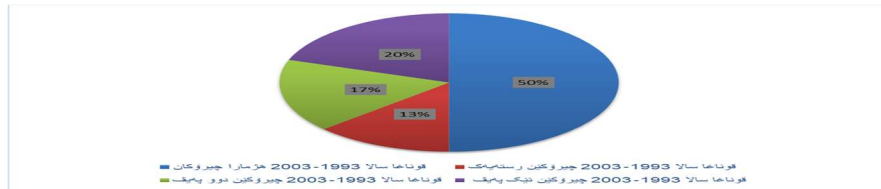
2.3.3 نافونیشانی رسته یه ک:

نقیسکارین نه فی قوناغی، کومه کا نه وان ب نه فی شیوازی چیرۆکین خو نافونیشان دکهن، هژمارا نه وان ژی (51) نافونیشانی ژ نه فی جورینه، کو ریژه یا نه وان دبیته (13%)، بۆ نمونه: "سه رهاتیا وی زه لامی که تیه دا فی و شه رنه کری، نامه یه ک بۆ هه فالی خه باتکه ر، زوله یخا بی جونینگ مایه، دیدگه ها عاشقه کی خه وته، مرن دنا ف په روازی رهشدا، نه و مهمله که تا قه له رهش لی بوینه میر، ریوار ی ریکه کا چا قهر ی کری، نه وی ژ خوینی تیرنه بووی و...". ب شیوه یه کی گشتی د نه فی قوناغیدا، نه ف نافونیشانی چیرۆکان هاتینه به لاقکرن:

قوناغا سالا 1993-2003			
چیرۆکین نیک په یف	چیرۆکین دوو په یف	چیرۆکین رسته یه ک	هژمارا چیرۆکان
76	66	51	193

خشتی ژماره (2)

که واته نه گهر سه حکه یه ریژه یا دنا قه را نه واندا زوره، ب ریژه یا (20%) یه ک په یفن، ب ریژه یا (17%) دوو په یفی یان گرینه، ب ریژه یا (13%) یه ک رسته یه، ههروه کی د نه فی خشتی خواریدا دیار:

خشتی ژماره (3)

2.4 سیمای گوهۆرینا پیکهاته یا فورمی نافونیشانی قوناغا 1993-2003:

2.4.1 شیعه یه تا لادانی:

لادان ئیک ژ دیاردین هه ره گرنگه د قه کولینین زمانانی و شیوازگه ریدا، نه وا کو قه کولینین ل سه ر زماننی شیعه یه دکته، وه کو زمانه کی نه ئاسایی و دیار و ئاشکرا و دیر ژ زماننی رۆژانه،

کو بنه مایین رهوانیژیی نیونه راتییا ئه وئ دکن، ههروهکی (قالیری) خویادکته کو (شیواز د گه وهه ری خودا دهرچوونه ژ یاسایه کی) (الفضل: 1998، 208)، ئانکو لادان ئیک ژ ئه وان ته کنیکین هونه ریه ئه وئین سه رپیچیا یاسایا زمانی دکن و ئه وئین نفیسه ر ژبو دهربری ژ ئه زمونا هه ستا خویا دهررونی بکار دئینیت. یاکو ئه قی ئاخفتنا مه په سه ند دکته ئه ف دیتنه یه کو ((لادان زمانی ئه ده بی وا دروست ده کات، که توانایی وینا کردنی خه یال و هه ست و سوژی بابه ته دهروونیه کانی تری هه یه، به شیوازیکی هونه ری چیژ به خش و فۆرمیکه (نوسه ر) (...)) ده توانی ناوه وه ی خوی له ناودا جی بکاته وه)) (مه لازه، 2019، 46).

د هه مان دهمدا ره له کی ئیستاتیکی دگریت بو سه رهنج راکپشانا خوانده قانی و خوشی گه هاندنا ئه ده بی، دگه ل گه هاندنا ئه وئ په یاما د ئه وی زمانیدا هه ی. که واته لادان هه می هیزا خویا زمانی ژ لای پیکه اته بی و فه ره نگی و ده نگی، خزمه تا تیکستی و وه رگری دکته ن. ههروهکی (برنو) ئه وئ چه ندئ (هه له یه کی ژ یاسایه کی دهر باز دبیت ده ته ناسکر، به لی هه له یه کا ئه نقه ست، کو بو مه به ستاره بو جیبه جیکرنا بهایه کی ده لالی و ئیستاتیکیه) (محمد، 1994، 105).

ئه ف بابه ته زی د بهه را پتیریا جوړ و ژانرین ئه ده بیدا رویدده ت، ههروهکی د زمانی هوزانیدا نه وه کو زمانی په خشانییه، زمانی په خشانی تا رادیه کی پهیره وکرنا سیسته من ری زمانی داریتتیدا دکته، نه وه کو زمانی هوزانی، به لی به ره قازی ئه وئ چه ندئ پهیره وکرنا ئه وی سیسته می دبیته لادان و ئه ف لادانه بو مه سیمایی شیعییه تن د زمانیدا دروستدکته تن. ههروهکی (جون کوهین) ده ته دیارکر، کو لادان (ئیک ژ سیمایین شیعییه تییه، و مه رجه کی سه ره کییه ...، و هوزان یا ژئ فالانیه، لی هه بوونا ئه وئ چه ندئ زی ب شیوه به کی ناژاوه گیپری - فوضوی- نینه) (الوالی، 1986، 192). به ره قازی ئه وئ چه ندئ کو به ره مپن په خشانیکی ره لی خو د ئه قی بابه تیدا دیتییه و ژئ نهیته فالاکرن، ههروهکی (رولان پارت) خویادکته کو ((چیرۆک نا چه سپن تا له نیو به که کانیدا لادان ره وونه دات)) (خۆشناو، 2010، 253). ئانکو ئیک ژ بنه مایین سه ره کیین زمانی ئه ده بیاتا داستانی و ب تاییه تی د ژانری چیرۆکیدا کو گرنگه رویدده ت ئه وژی لادنه .

دساده ترین پیناسه یین خودا لادان (ئه و ئاخفتنه ئه واکو ژ پێقه ری زمانیی ئاسایی ب پله یین زمانیین جیواز دهرباز دبینه زمانه کی نه ئاسایی) (یوسف: 2002: 180)، ئانکو بکارئینانا ئه وی زمانئ ئاسایی روژانه، ئه وی خه لک پێ دئاخفیت و هه می تیدگه هن نینه، به لکو به روفاژی ئه وی چه ندئ کو شکاندا سیسته می زمانییه ب شیویه کی جیاوا، دکاریت د ئیک دهمدا کاریگه ری و مه نده هوشیی ل ده ف گوهداری په یدا بکه ت و ل دویف رامانی بگه رییت.

ب گشتی گه له ک جوړین لادانان هه نه به لئ لادانین سیمانتیکی - واتایی، چه فه که ژ لادانین زمانی، ئه و په یوه ندییا دناقه را په یف و واتایی دا دده ته خو یا کرن؛ چونکی هه ر ئیک ژ ئه وان ئه رکی خویی تایبه ت هه یه ((ئه رک و کاری په یقی .. بریتی یه ژ هه لکولانا گه نجینا فیکری یا مرؤقی)) (محمه د، 2012، 89). ئه ف چه نده ژ ل ئه وی دهمی په یدا دبیت ل دهمی ((شکاندن یاساکانی دیوی ناوه وه ی زمان که په یوه ندیه کی پته ویان به گۆرانی مه به ست و واتا و تیگه یشتنه وه هه یه)) (بزیی، 2011، 92). ئانکو ئه ف جو ره لادانه ژ لایی یاسایی ریزمانیفه یا راست و دروسته، به لکو په یوه ندی ب واتاییفه هه یه، به لئ ((له گه ل لوژیکی واقیعدا ناگونجن)) (ئه حمه د، 2014، 262). ئانکو ب ئه فی په کی واتایه یا دیره ژ زمانئ لوژیکی و که تواری. ب ئه فی چه ندئ بو مه خو یا دبیت کو لادان د سئ ئاستین ژیکجودا په یدا دبیت، یان واتایه کا نه لوژیکی و که توارییا ئاسایی هه یه، یان ژ لایی سه ریپچیکرنا پیکهاته یا یاسایی ریزمانی، نه یا دروسته یان د هه ردوو ئاستان دا نه یا دروسته. د ئه فی قوناغیدا جو ره ها ناقونیشانین ژ هه ف جودا هه نه، ئه گه ر پولینه کی بو ئه وان ناقونیشانان بکه یین، ئه وین کو سیمایه کی شیعه ریته تی پێقه دیار، د بنه پینج جوړین سه ره کی، ب ئه فی شیوه یی ل خواری به رجه سته بن:

2.4.2 ناقونیشانین خودان داله کی شهرعی و مه دلوه کی نه شهرعی:

کومه کا مه زن ژ ئه وان ناقونیشانین د ئه فی قوناغیدا هاتینه بکارئینان ژ دیارکه ر و دیارکریان پیک دهیت، د بنه مایی خویی فه ره نه نگیدا ئه وان دیارکه ران شه رعیه ت بوونا خو هه یه، وه کو په یقا(خه ون، تولقه کرن، نیرگز، ته لهه، چاف، قیسته فال)، خوانده فان ئیکسه ر د مه به ستا په یقی

دگه هیت، به لئ ل ئه وی دهمی دیارگری دهیت، ئاسته کی لادانی پهیدا دکهت و سیمایه کی شیعریه تی پهیدا دبیت، به لئ د هه مان دهمدا نه شه رعیه تی ژ ی پی دبه خشیت وه کو په یفا (ترش، خودایی، روپسانی، سیی، مرنئ)، ب ئه فی شیوه یی ل خواری:

خه ونه ک + ا+ ترش = خه ونه کا ترش، تولقه کرن + ا+ خودایی = تولقه کرنا خودایی، ته لهه + بو + روپسائی = ته لهه ک بو روپسائی، چاف + ئ + سیی = چافی سیی

قیسته قال + ا+ مرنئ = قیسته قال مرنئ. ل ئه وی دهمی خوانده فان ئه فان نافونیشانان دخوینیت، ئیکسه ر هزر ل ئه وی چه ندئ ناکه تن، کو پشتی ئه فان په یقین وه کو دیارگر، په یقین وه کو مه دایه دیارکرن به یین؛ چونکی ئاراسته یی لوجیکی بو ئاسویه کی دیتر دگو هوریت.

ب هه مان شیوه نافونیشان هه نه کو ژ رسته یه کی پیکدهیت بو نمونه نافونیشانی چیرۆکا "سئ به لگ ژ دارا کچا دیکلی"، ئه ف نافونیشانه تا نافه راستی لوجیکی بوونا خو د سه پینیت؛ چونکی ژ رسته یه کا ته مام بیک دهیت (سئ به لک ژ دارئ)، ئه ف رسته یه ک لوجیکیه و خوانده فان ئیکسه ر د مه بستئ دگه هیت، به لئ ل ئه وی دهمی په یفا (کچا دیکلی) لئ هاتییه زیده کرن، وه کو گرپییه کا تمامه کرئ به یارده ئیکسه ر شه رعیه ت بوونا خو زده ست دایه؛ چونکی مه دلوه کی نه شه رعی دگه ل داله کی شه رعی هاتییه.

2.4.2.1 کورته چیرۆکا "خه ونه کا ترش":

نافونیشانی ئه فی کورته چیرۆکی "خه ونه کا ترش" ژ گرپییه کا نافیا ساده پیکهاتییه، کو ژ دوو په یقان، یا ئیکی یا واتاییه (خه ون) ه یا دووی (ترش) به رجه سته ییه کو ئه وی ب رپیا ئیک ژ هه سپتیکرین مروقی دهیته زانین. ب لیکدانا ئه فان هه ردوو په یقان کو تشته کی به رجه سته یی دایه پال تشته کی واتایی، ترشاتی هه بوونا خو یا مه جازی ل سه ر خه ونئ سه پاندییه؛ چونکی د بنه رت دا ترشاتی ب واتایا (نه خوش، ئازارکیش، بئ ئومید) ی هاتییه. ئانکو ب گشتی نافونیشانه که به رجه سته بوونا ئه بسترانگان پیکقه گریداینه.

ده لاله تا ئه فی نافونیشانی و شرۆفه کرنا ئه وی خو دناقا تیکستیکی دا پتر دبینیت، کو باهت ل دور ئه قیندارییه و ناگه هیته ئه قیندارا خو، پشتی کو شه هیانا ئه وی دهیته کرن، و ب

شیویه کی سهرهنج راکیش ده لاله تا نه وی خه ونی ده ته دیار کرن ((کوینه کی قه ده، چرایه کی کز ل بن هه لکری بو.. نه ز برمه به رده ری کوینی و هیلامه ل وی ری و بی ت دی هه می پشت و پشت قه گه ریان و ژ کوینی دویرکه تن. هیدی هیدی ب ژور که تم.. من په رده بلندکر، دل من خاف بو.. و پی ستویرکی گرتم و... من ژ بنی پی یا کره قیزی)). (مصطفی، 1994، 94).

2.4.2.2 کورته چیرۆکا "ده ما برس... دبت ترس":

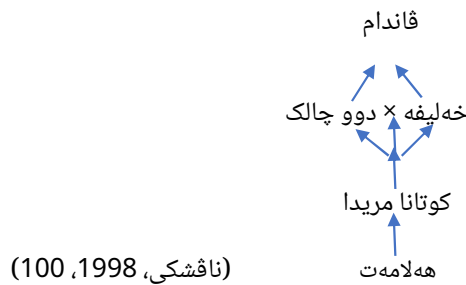
ناقونیشانه کی سهرهنج راکیشه، ئیک ژ هۆنه رین جوانکاری ب خوقه دیتییه، نه وژی ره گه زدوو زییا نه ته مام دناقه را هه ردوو په یقین (برس، ترس) دا دروست بوویه، چونکی هه ردوو ژ لایی واتاییقه د جیاوازن، په یقا برس یا هه فدژه دگه ل تیربوونی و په یقا ترس یا هه فدژه دگه ل ئارامی و هینمی، به لی دناخی هه ردوو په یقاند ره گه زدوو زی په یدا بوویه، به لی د هه مان ده ما شیوازه کی پرسیری ل ده ف خوانده قانی په یدا دکه ت، ئایه چه وا برس دبیته ترس؟ هه ردوو په یف تشته کی فیسپولۆژییه د سرۆشتی مرۆفیدا هه نه.

ده لاله تا سهره کییا نه فی ناقونیشانی د رهۆ ریشالین تیکستیدا دبیت، چیرۆک نقیسی هه ولدایه ب رییا چیرۆکا خو بابه ته کی جفاکی گرنه به رچاف که تن، نه وژی زۆربه یا جارن مرۆقی برسی ژ روی غه ریزا فه وه کو دیوان سهرده ری دگه ل یی به رامبه ر دکه تن، سهره رای نه وی به کی کو یی به رامبه ر بزاخان دکه تن ب هه ر شیویه کی هه ی سنجی خو بیاریت، به لی د جفاکه نه ساخله م، کو ریگرییه ک ل هه مبه ر یی به رامبه ر ده یته کرن، و نه فجا دبیته کاره کی نۆرمال، ب فی چه ندی سنجی خوی تاییه ت ژ ده ست دده ت، چیرۆک نقیسی د نه فی چیرۆکیدا ب سن رووین جودا ئاماژه دایه نه فی چه ندی، د رووی ئیکیدا، بۆ ئیکه م جار بۆ جیبه جیکرنا نه وی کاری لی دبیته ترس، هه روه کی دبیت: ((هند خوه دیت کو یا روپس و دنیقا دوو ئیقه لیادا، و ئیقه لی ژی ژ دیوی برسی گه له ک کریت ترن، فیجا لی بوو ترس)) (ابراهیم، 1994، 99). د رووی دوویدا کو ل کولانه کی لی دبیته ریگر و دکه فیته دده ستی نه وی نه یاری دا ب نه فی شیوه ی ((دیوی برسی هه ر هار بوو نه وژی د ره فی، ل خلوه کی که تنه به رامبه ر ئیک نه وی دیمن سور و سپی ئاف تی نه ما دکه نی، دکه نی، د بشکوری، و جار ژی که لا گرین دل لی دسوت،

لێ دپۆی برسی ل سه‌ر زال ببوو و لێ کره ترس)) (ابراهیم، 1994، 99). درووی سینی دا پشتی ازعاجه‌کا به‌رده‌وام ل سه‌ر ئه‌فی مروقی ئیدی چاره‌نقیس دبیته ئارسته‌یه‌کی دیت، ((و پشتی دوو سێ چرکه‌کا ئیک دوو ل نیفا جادی ماچ کرن و دپۆیت برسی ل وێقه بوو تیق تیقا وان و پێ که‌نین، سوارین ترومیلی به‌ژداری دکه‌نیا دپوا دا کرو لێ نه‌بوو ترس)) (ابراهیم، 1994، 99).

2.4.3 نافونیشانی سهر و سه‌مه‌ر

ئه‌فه‌هه‌ جۆره‌کی هه‌ره‌ گرنگه‌ دنافا نافونیشانی چیرۆکان، گوهورینه‌که‌ ل سه‌ر ئاستی گشتیدا په‌یدا‌بووی، ئه‌ف جۆره‌ نافونیشانی ژێ گریدایی په‌یدا‌بوونا پیا‌زین دادایزم و سووریا‌لیزم بووینه، چ د بیافی هونه‌ریدا و ئه‌ده‌بیدا کار پێ هاتییه‌ کرن، ژبو فه‌کرنا کودین ئه‌فی نافونیشانی پیا‌ویستی بوو چوونا دنافا کوژیین تیکستیدا دبیت، ئیک ژه‌وان نافونیشانی ژێ بناقی (فاندام) یا (تحسین نافشکی) په‌ کو ب ئه‌فی ئه‌فی ره‌نگی ل خوارییه‌:

ده‌می بو ئیکه‌م جار به‌رئ مرۆقی دکه‌فیته ئه‌فی نافونیشانی کو ب ناقی (فاندام)ه، خوانده‌فان ئیکسه‌ر هزر ل قاره‌مانه‌تی و هیژ و شیان و چالاکیا که‌سه‌کی دکه‌ت، دنافا فلمین سینه‌مایی دا ئه‌و شیانی ئه‌فی قاره‌مانی هه‌ین راده‌به‌رن، ژ هیژ و شیانی مرۆقان مه‌زنترن. لێ د ئه‌فی کورته‌ چیرۆکیدا بابته‌ ب ئه‌وی شیوه‌یی نینه‌ وه‌کو سه‌ر‌قه سه‌ر‌قه هزر بو ده‌یته‌ کرن، به‌لکو هه‌رمه‌کی سیاسی ناف نه‌ته‌وه‌یی و خویی ژلایی نفیسه‌ری فه‌ ب شیوه‌یه‌کی هیمایی بو

گه هاندا په یامه كى دناقا ره و ریشالین چیرۆكیدا هاتییه شرۆقه كرن. هه رچه نده (فاندام) وه كو نافه كى بیانی بۆ مه به ستا نه و دهسته له تداریا نه مریكا ژى دهیت لى د هه مان دهمدا ب كارئینانا نه وى نا قى زۆر ژ (خه لیفه، شیخ، مرید) یا دویره، به لى دناقا پینقاژوو یا سیاسیدا ته ف تشت ب نه زمون به رجه سته دبیت.

چاره نفیسی دوو جهین دیاركرى ب بریار و نه زموونا نه و كه سى بویه خه لیفه یا گریدا یه هه روه كى ل دهستپىكا چیرۆكیدا دبیت: ((خه لیفى رچا وی ژ گه رما بازاری رچین خه لیفه و شیخا من ئى گرتى ب راپچا ((غاندى)) و جهمه دانیه كا بیتانوكى لچارچوقى پانافه كا نه گه له ك راست و لنیقه كا وى دوو چالكین نه گه له ك كور و بنى وانا ته فنه كا چقر و تخویى لناقبه را وانا چوار تهل ماین یى دئیت و دچیت و بۆمه مریدا د قه بیت)) (ناقشكى، 1998، 100).

بهه را پتر ژ خه لكى هزره كا مه زن بۆ خودان دهسته له تان دهن، كو نه و هیزا نه وان یا بى به فل و ره كا به ره هه رده مى دقیت دكاریت سه ربه كه فیت، په یاما نه وان هه رده م یا ناشتى خوازی و دلوقانییه، ده ما دبیت: ((بدیتنا مه ئا قا لپانیا دهستین وى سه رتیكى دده ت، كوترا له ر سه رده را شكه فتا ((ثور)) كوركووى یا هیكین خوه لناف دوو طایا شاخین وى د مه رقینیت)). (ناقشكى، 1998، 100).

راستیا هه ره سه ره كى، نه و هیزا خه لیفه و شیخ وهر دگرن، یا ژ خه لكه كى وهر گرتى و ل سه ر ملین نه وان بویه خودان دهسته له ت، ته ف تشتى ژلایى نه وان دهیته گوتن و ناراسته كرن نابیت ژى بهیته لادان یان سه رپچیا ئاخفتنا نه وى بكن، نه ف چه نده ژى شیوه یه كى سه پاندا دكتاتوریه تییه ل سه ر كوتانا مریدا، ((وهى بابو وهى، ئیتوینا نهالا وهیلن یا ژ چاریانا ناف چا قا قلوژ دبت! حرینا گه وریا وى یه.. هلم وى یا گزنیژی هیشتا شیانی هه ین كوریا چویقى لیکباده ت و كوتانا مریدا بهیلت كوتان)) (ناقشكى، 1998، 100).

دیسان چ ژ نه گه رى نه وى ترسا د ناخى مروفاندا ژلایى دهسته له تى فه دهیته چاندن، دبیته رینگر له مه به رى راوه ستانا مروقان، كو ئیدی نكاریت نه ب زمانى خو نه ب پیین خو ل ئازادى و كارو كریارین پى ئازاد دبیت بگه ریت، ((كوتانا مه مریدا ژى هه ر وه كى یا سنگه پى كرى ئیک

ژ مه هه میا به ره ف سه مئا چالکا نه دجوو، بزانیته کانی ته ماشه خانا وانا بههروه چ دیمه نین ژ هه ژێ گوتنی تۆمار کرینه)) (ناقشکی، 1998، 101).

ئازادی و راده برین خاله کا زۆرا گرنگه دناقا جفاکاندا بوونا خو هه بیت، ؛ چونکی هیزه کا پالدهر بو باشتر کرنا ئاستی کار و به ره هه مان، به لئ سه ره رای ئه وئ یه کئ کو مرۆقان دهر فه تا ئه قئ یه کئ ژێ نه بیت، ژیان دبیته شیوه یه کئ ئالوز، دناخ و دهر و نانا هه لچونین زۆر مه زن رویددهن هیقی به ره ف یاخیبوونی دچن، ((ژ نشکه کئ ده نگه کئ بۆلبۆلی ژ هه ردوو چالکین خه لیفه ل هندا ف د خۆرت بلن دبوو، خه لیفه ب لیقینه کا گه مشوی لسه ر صمی خو ه یئ راستی زقری و تیلین ده ستین خو ره ق و قز کرن و به ندکین گه ور یه کا لیحه ی تاندى خه تماندین به ربوو ناف چا قا: دیسا دینویه .. دینویه .. ستو لی شکه ستیا دینونه، قئ گه ری دئ وه پیکفه که مه بر میت و هه لکیشم .. چیره چیرا ددانین وی زالگه ه بۆ بالیوزئ هه ناسی دانا)) (ناقشکی، 1998، 101).

سه ره رای ئه وئ چه ندئ کو چاره نقیسی هه ردوو چالکان د ته رازویا سه ره وه ری و په یوه ندینین ئه قلیمی ناقده وه له تیقه گریدایبوو، به لئ هه ر ژ دویر وه کو ته ماشه فانه ک ل ئه وان گۆهورینان دنیری و شیویه کئ گوهشینن پیقه دیاردبوو، هه ره وه کی بنگه هئ میر ئامازه یه که بۆ بنگه هه کئ رووسی، ((بیژنا خه لیفی مه و دینوی د بازنین چالکادا سه رنجا ئه سمافنن بنگه هئ (میر) یئ زهر پتخی لسه ر شاپه رین ئه سمانی دویلکی دونیایی رادکیشا، کونتا کا د هنافین وئ دا هیلا و لسه ر ملی خو ه دزفریت و ب ده نگه کئ خاف دگوت: نه .. نه .. نه .. کۆرۆ شیماتیا نه که ن دئ طه ب هپته تبه رکئ خیفه ی لسه ر لیقا پرا سراتی)) (ناقشکی، 1998، 101).

د ته رازویا شه ر و پیکدانین به رده وام و نه گه هشتن بۆ چار سه ره یه کا ناقه ند په هنده کئ نیگه تیف په ییدا دکه ت، خه لیفی ئه وان پشتی کو ئارامیه کا ده مکی که تییه د رۆژه فا ئه واندا ب ئه قئ په نگی ئه وئ چه ندئ سالوخ دده ت ((هه ره وه کی ئه م نه لره خ و رویا و به ری بیسته کئ بۆمه نه دقه بی، ده ستین خو دانه پشت خو ه و سه ر نشیف دگه ل چارچوقئ چالکا ناخفت: دئ بخوه .. دئ بخوه .. دئ بخون، بیه نا ته وه هات ... هه می مه ژێ به ره زیقین مه ژێ به ره زیف)) (ناقشکی، 1998، 102).

دگهل هندئ دا ژ بو چاره سه ركرن و پتر ئالوز نه كرنا ره وشا دناقبهر ههر دوو چالكاندا، ئاماده بوونا ره هنده كئ خودان هیز و شیان پیدقییه، دگهل ئه وئ چهن دئ ب بریاره كا قه له مدایی ل سه ر تینوسه كا سپی ب ئیمزاکرنا پیکهاتنه كئ چارچوقه ی زۆر کارین خراب ب دوماهیک د ئنیت، ئه و هیزه ئی ژ رۆژناقای به ره ف رۆژه لاتئ پینگاغان ده افیژیت ((ئه ف دینئ بدوربینا خه لیفه ی بویه جه نده كه كئ كرم و كیزا و ژیک راره قای ب پینگاغه كا چیقانوکی خوه هافیتته رۆژه لاتئ به رامبه ر ددانین خوه د چركینیت. بئ راوه ستان به رئ تهنه نگا خوه دا سه متا خه لیفئ مه لی ی دیار و نه ی دیار، لسه ر ته کی شه قاند گولله كا مینا سه ر كئ ئه له نتریکه كا چینی یا قه له م ئی دهر كه ت)) (ناقشکی، 1998، 103).

لئ پشتئ ئه قئ بریارئ ته ماشه فانیین هیزا ل به رامبه ر ئه قئ ره وشئ تووشئ كه یف خوشیه كا مه زن دبن، به لئ ئه و گوله یه راسته ل سه ر تینوسه كا سپی هاته ئیمزاکرن به لئ د هه مان ده مدا بو پالدهره كئ به یز كو دهر سوکین خه لیفئ ئه وئ وه كو هه لامه ت هاتییه نیاسین ل سه ر سه ری ب هافیژیت، و ئیدی مرید به ره ف ئه وئ بچن و ئه وئ هه لامه تی ژ هه ممیزكرنا ئاخئ ب پاریزن، به لئ هه ر چه وابه ت، سه تم و نه بوونا ئازادیئ و ترسئ دوماهیک هه یه، ژبه ر ئه قئ به كئ ئی نفیسه ر ئامازه ی ب ئه وئ به كئ دده ت ((زیان گه هشتیه خه لیفئ هیزا بائی هنگافتنا گوللا كه چ كۆلاف و دهر سوکین وی ژ سه ر سه ری فراندن، ئیکسه ر كۆل و پیت و كه لشتین ته مبوخئ سه رئ وی داگیری لتریقینیا دا و هیقینئ كه نیئ بو جه ژنئ نه هیلا)) (ناقشکی، 1998، 103).

2.4.4 نا فونیشانیین ژماره یی

د هه ر شارستانیه ته كا جیهانییدا و هه ر وه سا د ئاییینئ ئه سماییین جودا جودا دا، ژماره یان وه كو هیما ئه ركئ خو هه بوویه، و ب شیویه كه ئ ژ شیویه یان دهر برینی ژ هزر و بیره كئ دكه ت. بو نموونه ژماره ئیک ئه و جوړه ژماره یه كو ناهیتته گوهورین و ب سه ر سیسته من هه تا هه تایینه - ئه بدیهه و هه ر هوسا بو ژماره یین دیتر كو ده لاله تی ژ گه له ك بابه تان دكه ت. (سیرنج، 1992، 473-444).

دناف هونه ر و نه ده بیاتاندا و ب تایبه تی ژانرین نه ده بیدا، هوزان رۆمان و چیرۆک، چ وه کو دناقا خودی تیکستیدا هاتیته بکارئینان، یان وه کو نافونیشانه کی سهره کی بۆ رۆمانه کی یان چیرۆکه کی نه فه زی کاره ک و خواسته کا نفیسه ریبه بۆ جوره ها مه به ستان بکار دئینیت. یان ده لاله تی ژ خودی بابه ته کی میتافیزیکی دکه ت، یان زی دهر برینه کی ژ دیرۆکه کا ده ستنیشانگری دکه ت، یان زی بۆ هژمارتنا چه ندین کارانه، یان سه ره نج راکیشانا خوانده فانییه، کو نه فه زی دبیته پالنه ره ک دیده کا تایبه ت ب خوڤه دگریت و دکه ته بنیاته ک کو ره گه زین دیتر پیڤه گریده تن. ژبۆ نه فی چه ندی چوار نافو نیشانین ژماره یی هه نه وه کو (نه فه ئیک، نه فه دوو، نه فه سئ) یا جه لال مصطفی، کو نه فه هه رسی چیرۆکه ل بن نافی چیرۆکین (سرودین رۆژه لاتى) به لافکرینه، هه روه سا چیرۆکا $(2 \neq 1+1)$ یا (تحسین نافشکی) کو دئ هه ولده ین نه فی چیرۆکی ب شیوه یه کی رۆهنتر لی بکه ین:

2.4.4.1 نافونیشانی $(2 \neq 1+1)$

هه زی گوتنییه نه فه هیما یی بیرکاری د په رتوکا بنه مایین بیرکاری (Principia Mathematica) یا فه یله سوفی بریتانی (برتراند راسل) یدا هاتییه سه له ماندن، کو ژماره یا $(2 = 1+1)$ ئیک کومکرنی ئیک په کسانه دوو. (حبیب، 2022، انترنیت). ب هه مان شیوه نه گه ر ل دیرۆکی فه گه رین کو پیشه وا (قازی محمد) د پارچه هوزانا خودا ئاماژه دایه نه فی یه کی کو $(1 = 4 \neq 2+2)$ دوو کومکرنی دوو نابیته چوار به لی دبیته ئیک، مه به ستا نه وژی کوردستان بوویه.

د نه فی نافونیشانییدا به رۆفازی نه وئ یاسایا بیرکارییه، وه کو پرسیاره کی د میشکی خوانده فانییدا دروست دکه تن، خوانده فان ل به رسقا نه فی پرسیارئ دگه ریپت نایه بوچی نابیته دوو؟ لئ نه وی ده می ب شیوه یه کی سفک خواندنه کی بۆ نه فی نافونیشانی دکه ین، دیاردبیت کو گرنگه مرۆف رازینه بیت ب مه ودا یی هه ر تشته کی دکه قیته ل هه مبه ر، بیی کو ب کرده وه نه فی چه ندی نه سه لمینین. به لی بۆ به رسقانا به رسقا نه وئ پرسیارئ وه کو په یامه کا فه شارتی د تیکستی چیرۆکییدا هاتییه فه شارتن، مه ست ژئ ئیکریزی خه بات و تیکوشانا ملله ته کیقه یا

گریدایه، هه رده م ئه و ملله ته بزاقی ژبو سه روه ری و ئازادیا خو بکه تن، نه هیلیته ب هیقیه که سین بیانی، هه روه کی ل ده ستپیکا چیرۆکیدا دبیزیت: ((پشتی چنیین نانی خه باتی و وارهبلی ب پشتا کیقین شاخ که ندالقه سنگه پین بوین، جاره کا دی همی میسی ل قه فتا برنوا بابکالی خوده دا و سه نتا گه لینی زیدی هه لچنی)) (ناقشکی، 1998، 95).

گریبا نه فی یه کی ژ پتر دهیته قه کرن ل ئه وی ده می همی میسی نیچیرا خو ل پشت به ره کی قه دده ت ل هه مبه ر گورگه کی راده لیته ژنه کی و بیی ناگه ی ئه و گولله یا ب شاشیفه ب ئه وی ژنی دکه قیت و پتر ژ برینین گورگی بریندارتر لی دکه ت، ((من هیدی ستۆکرا خو ه بادا و من دیت ئه و ژنکا زه گزه گه یه ئه و گورگی راده لیلین ناقه راستا ملی وئ یی چه پین بلقه بلقا خوینی یه وه کی کانیکین بهارا یا تی هه لدده ت ناخفتنن وئ یی بترسی و ناحن و ئوفین و نالینه)) (ناقشکی، 1998، 97).

سه ره رای ئه وی یه کی کو کورد ل هه ر پارچه کا کوردستان بیت هه ر کورده و دوزا وان هه ر یه که، ژبو یه که مه ره م خه باتی دکهن، ئه وژی ئازادی و ب ده ستفه ئینانا مافایه، به لی هه ر ئیک د سنور و چارچوقه یی خوین تایبه ت دا دکاریت فی کاری ئه نجام بده ت، به لی چ جاران ئه و نه بوویه کو کورد بنه دوو یه که یین ژ هه ف جودا و ل هه مبه ری یه که رابوه ستن. ئه و ئه قروکه دبیت بوویه جهی دلخوشیا نه یارین کوردان. ل ئه وی ده می مرؤقین ژنی دهینه هنداف سه ری همی میسی وه کو عه فریته کی خو نیشان دهن، گه نگه شا ئه وی هاوکیشین دهیته دیارکرن، چونکی ئه و دبیزیت: ((ئز نه ته بتنی دنیا سم بابی ته و باپیروی ته و بابکالی ته هه می وه کی ته لیبرا منن، به لی شه نگستن چیقانوکا وانا دانای و نژی هه تا نوکه ته نه شیایه بنژی و توو نه شیایه ئه نجامی 1+1 ده ربیخی راسته دی تو بیژی = دوو به لی ئه و بخوه 2 توزی ژ ئه رشیقی خو ه بداقوته... باش بزانه همی میسی و بکه گوهارکی گوهی خو هه که ئه نجام بایه دوو برین کیقین شاخ که ندال ب به رده قانیا و غاردانا پیلین بیتیللا ژ هه لان و بیش و زنجیرا چیا یین تۆروسی و ناگری نه دهاتنه سه ر عویری ته و برکانی و له یزوکی بکه ن)) (ناقشکی، 1998، 97). ئه و دووبه ره کی و به کروکیا دناقه را دوو چنن وه که هه ف دا دهیته کرن، دبیته ئه گه ری دلخوشیا دوژمنکاران، له ورا ئه وی ل سه ر شیویه یی ئه فریتی شیره ته کی ل نیچیرقانی

خه باتکه ر دکه ت و دبیزیت : ((نه چه نیچیرا کیفیا))، د به رسفدانیدا ئه و ئاماژه یی دده ته ئه وئ خه باتا تا نوکه به رده وام و ئیکانه ژ بۆ بده ستفه ئینانا مافین ره وا و کیانه کی سیاسی ئیکگرتی ناراهه ستیت ژ به ر ئه فی چه ندی ژ ی ب شیوه به کی جوان به رسفا ئه و ی دده ت و دبیزیت: ((به لی من نه زانی وی به حسی هه می کیفیا دکر یان کیفین کوچ و کوترین سپی ب شاخا هه هیلینا چیدکه ن، هه که به حسی ئه فین دوماهیی دکه ت ئه ز شیره تا وی دکه مه گوهارک دکه مه گوهی خوه، ژخوه هه که هه می کیفیا بیژیت نه خیر ئه ز شیره تا وی دکه مه سقی، چونکه ده ست داهیلان بۆ کیفین به رده قانیا و پیلین بیتیللا و کلیلین فیتیا پالداین و شاخ که ندالکرین ژ بیخه متی نه هیلانا فی وه ستیکا ئیکانه ئانکو بی ئیمانیه کا سوراسور... نه خیر ئه فریتی شیره تکار من یا سویند خاری و لیقه نابم یان شکاندا شاخ، که ندالی یان گه هشتتا رونا هیا هه ورو هه را دریزه کاروانی نه ئه ز به راهی و نه دوماهی)) (ناقشکی، 1998، 97).

2.4.4 نافونیشانین هه فتیکست

ب شیویه کی گشتی دوو جوړین هه فتیکستی هه نه، هه فتیکستی خودی کو نافونیشانی تیکستی نقیسه ریه دگه ل نافونیشانین به ره مه یئ ئه و ی، یان ئه و نافونیشان دگه ل نافونیشانین نقیسه رین دیتر. ب دیتنه کا دیتر یا ئیک ئه وه کو نقیسه ر دنا ف نافونیشاناندا دگه ل خو یان دگه ل نقیسه رین دیتر ئینته رتیکستوالیزه دکه ت، ئانکو نافونیشانه ک ئاماژه به بۆ نافونیشانه کی پیش خو، یا دووی ئه وه کو ل نافونیشانین په رتوکه کیدا د بیافی ناقبه را تیکستاندا د فۆرم و ناقه روکین جورا و جوردا رویدده ن. که واته ئه و (تیکستن کو ب ئاگه هیا نقیسه ری و به روفاژی ئانکو بیئ ئاگه هیا ئه و ی ژ هه فدوو سودمه ند دبن) (حمداوی، 1997، 103). دنافا چیرۆکین ئه فی قوناغیدا دوو جوړین هه فتیکستی نافونیشانی دیار دبن :

2.4.4.1 د بیافی ئه ده بیدا

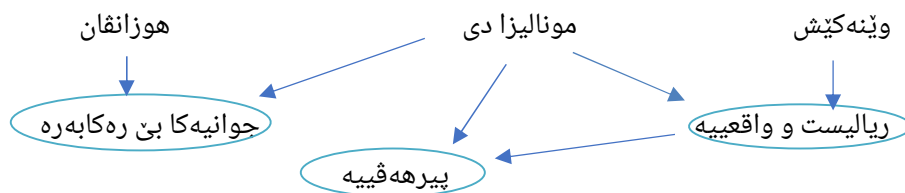
مه به ست ژ هه فتیکستی ئه ده بی (ئه و جوړین تیکستین ئه ده بیئ که فن یان مؤدیرن، چ هوزان یان په خشان، ب شیویه کی دگه ل ئیکدا ته قلی هه قده بن و نقیسه کار ئه وئ بیرۆکی یان ده لاله تن

تا راده یه کی د ناخن تیگستیدا بۆ مه به سته کا تایهت به رجه سته دکهت و ب کار دهینیت). (الزعبی، 2000، 50). نانکو پشت به ستن ل سهر هزرا که سه کی دیتریان پارچه هوزانه کی یان گوته کا ناقدا، ژبو شرۆقه کرنی یان دناقد چوونی بۆ بابه تی و دیار کرنا هزر و گوشه نیگیا نقیسه ری کو یا هه قسه نگه دگهل ئه و تیگستی، ژ نوی دادریژیت .

هه له بت هه لیزارتنا نافونیشانی چیرۆکه کی ل ژیر نافونیشانی (مونالیزا یه کا دی یا محسن قوچانی) شیوازه کی نوی نافونیشانی د ئه قی قوناغیدا به رجه سته دبیت. مونالیزا ئیک گرنترین تابلویین نیگار کیشی ئیتالی (لیوناردو دافنچی) دهیته دانان، وه کو دیارترین کاری هونه ری ژلای ره خنه گر و هونه رمه ندافه هاتیبه پولین کرن کو ب دریزا هیا سه رده می دیروکی دوا ری هونه ریدا دهیته هژمارتن. ئه و مونالیزا محسن قوچان د چیرۆکیدا به حس ژئ دکهت، ئازراندنا بابه ته کی گرنه دناقه را (که ساتیه کی هوزانقان و وینه کیش و ژنه کی کو بیته مونالیزا یه کا دی)، نانکو بریتیه ژ گه نگه شه کرنا بابه تی راسته قینه د که تواریدا، وینه کیش و هوزانقان کرینه ئامرازه ک بۆ گه هاندنا ئه وئ راستیا هه ی، به لی ئه وئ راستی پتر وینه کیش دبیت هوزانقان نابینت، ؛ چونکی ئه و هوزانقانه داخوای ژ وینه کیشی دکهت که قاله کی بۆ ئه وئ ژئ درست بکهت، وینه کیش ده ته دیار کرن کو ((هونه ر لنک من نه مایه قه گوهازتن یان چاقلیکن، ره سمکرن لنک من دبته، سه ره ردا نا ئاشوپا هونه ری یه قه د ل هیقیا کریاره کا هوسا نه بن)) (قوچان، 1998، 64) نانکو هونه ر ل ده ق ئه وئ تشته کی ریالیستیکه و چه و دهیته دیتن و هه دیته وینه کرن. به لی به رۆقاژی هوزانقانی ئه و تشته هوزانقان دبینت ب رییا په یقان، دکاریت ئه وئ هیزا ئاشوپی د خه یالا خودا دناقا په یقاندا ئازرینیت، هه روه کی ئه و په سنا ئه وئ دکهت ((ئهی دیمی لیه په ری ته حالاتیا چاف پنه رابونه کا نه ئاشکرا گه قزانده د مه رگه کی پینگاف پینگاف دا. هه زژیکرن هوسا مرۆقی دکه نه رویقیه کی ترسیای د به را ساخ بونا ئه ختوبارین و داف - دوزیا هه زین نهینی دا دخه ندقیت.. دویر که تن ترسه و نیزیک بوون که لوبله کا بیده نگه)) (قوچان، 1998، 64).

بشتی کو وینه کیش وینه ی بو ئه وان هه ر دوو که ساتییا دکیشیت، ئه و جوانییا مونالیزا یا محسن قوچانی د چیرۆکیدا دبیته (پیره هه قیه کا هاره)² هه روه کی دبیتیت ((وینی ته بوم دکه قالی دا چپکری گه له ک رهنگی من ددا تنی بیچه ک ئه نیا من کربو گری لی وینی وی تشتته کی سهیر و ئه نتیکه بو، لسه ر سینگگی من، تلین وی ببونه په نجین پیره هه قیه کا هار)) (قوچان، 1998، 64). که واته دئه نجامدا راستی و که توار دوو تشتین هه فچودانه، ئانکو هنده ک جاران راستی جوانییه و ده مان ده ما کریتییه. هه روه کی د ئه قی وینه یدا دیار:

2.4.4.2 د بیانی فۆلکلوریدا

فۆلکلور بریتییه ژ هنده ک ره گه زین، هه قیشک دناقه را خه لک و جه وه ری سروسشت و کاری ژیا نا ئه واندا. هه روه سا شیائین نویکرنی و داهینان و شیائین گه شه کرنی و به رده و امبوونی هه نه، ب ریکا ئه فان هه مییان هزرکرنه ک و هه سته کا جه ماوه ری، قیان و پقاتی دناق جه رگن هه می خه لکیدا گه شی دکه ت. (هولتکرانس، 1972، 236). ئیک ژ ئه وان نا فوئیشائین چیرۆکان (بازم بوزدم یا یونس احمد)یه. بازم بوزدم، بریتییه ژ نه ریته کا جفاکی کول پیش یاری ده سته ی بکه ت ده اته ئه نجامدان، ژلایی دوو که سانه کو هه ر ئیک ل جه ه کی رادوه ستیا و هه ر ئیک ژ ئه وان پ پینگا فه کا پیی به ره ف سه متا ئه وی به رامبه رفه دچوو، هه ر که سه کی پیی ئه وی که تبا سه ر پی ئه وی دینر کار و چالاکیا ده سته یکرنا ئه وی یاریی بو ئه وی دکه فت. د ئه قی

² وهکو هینما ب کارهاتییه دناقا ئه وی چیرۆکیدا، هیمایی ئهفسانهیی وینهیهکی ههسستیاری پیکدههینیت، کو واتایی دروست دکهت و ههروسا بهایهکی نیسناتیکی و دهلالی پتر دمه تیکستی. دناق فۆلکلورین کوردیدا گه لهک چیرۆک هه نه بهس ژن دکهن، دبیزن: (کو ئهف پیره یا سیرکه ره و خه لکی ساکار دخاپینیت، پیر هه قی مانا دیوا و نه هر بهمانه و گه لهک جارن لگه ل کورین میرو پادشائین زوردار هه قاله، ئهف پیره ژ بو درافه کی زیده بهمانه کی خو دکه ته مبهقان و دکاریت کچا جوان بو هه قییمانین خو بره قییت، کلوزکه کی لگه ل پیره هه قی نیچیرا خو دکه ته تیدا و لی سیاردبیت و دفیریت، پیره هه قی گه لهکا درندهیه، زیده بی بهخته، چونکه گه لهکا فیلبازه...)) ئانکو د روخساریدا و هسا خویا دکهت، کو که سه که حمز ژ باشیی دکهت، هه ول ددهت کارین باش لگه ل خه لکی بکهت، لی دراستی دا نه وه سایه، به لکو به روفاژی قی یه کی یه و هه رده م ل کرنا کریارین خراب دگه ریت، هه ول ددهت هه قال و دوستان ژ هه قی فه کهت و شه ر و دو بهر مکی دناقه را وندا دروست بکهت، ژ بلی قی یه کی پیره هه قی وه کی دیوی مروقان دخوت، وه ها خویا دبیت کو نیزیکی یا هه ی دناقه را دیوی و پیره هه قی دا ((بابی کانیه کا نزیک یا هه ی، به لی تفسکه ک یاد دیوارن بره کی رانه که قیته سه ر ئه نفسک یا پیره هه قی یه هه که ته بینیت دئ ته خوت...)). بو پتر پیزانیان بنیره : شسقان جرجیس، ئهفسانه د روماننا کوردیا ده قه را به هدینان، وه شانخانا گازی، دهوک، 2018، ل 252.

ناقونیشانی دا ریتمه ک هه یه، ئه و ریتمه ژ ی په یوه نده ی ب ناقه رۆکا تی کس ی چیرۆکی دا کو
چیرۆکنقیس وه کو که ساتیه ک ی عیرفانی خو دناق چیرۆکی دا دده ته نیاسین. ناقونیشانی ئه فی
چیرۆکی ب ئه فی شیویه:

بازم بوزدم

بازم بوزدم

بازم بوزدم

بازم بوزدم (احمد، 2000، 90)

ئه ف چیرۆکه گه نگه شایا باه تین زۆر گرنگ دکه ت، ل به شین داها تیدا باس لی هیته کرن،
که سایه تیا چیرۆکنقیس وه کو عیرفانه ک خو د چیرۆکی دا دده ته نیاسین و گه نگه شه کرنا فه لسه فا
عیرفانی دکه ت. ده می لاله پرسیا ری ژ ی دکه ت دبیزیت :

- تو سوفی یی؟

- به لی... سوفی یه ک ی حیزم (احمد، 2000، 97)

2.4.4.3 ناقونیشانی ئه فسانه یی

ره گه زین ئه فسانه یی رۆله ک ی کاریگه ر و سه ره کی دناق چیرۆکان گیرایه ژ بو زۆر مه به ست و
مه ره مین تاییه ت ب کارهاتییه. ئیک ژ ئه وان خالین به ژداری د پیکهاتنا ئه فسانه ییدا کری
هه بوونا ترسییه، ترس ژ سرۆشتی ده وره به ر و ژ نه ریتین جفاکی، پالده رین ب هیژ بووینه ژ بو
به ره فکرنه ئه فسانه یان. (حه مه غه رب، 2019، 165-167). ناقونیشانی (چه کوچی پیری یا
جاهیدا پیری) ئه ف ناقونیشانه کو ژ ئه نجامی ترسیان ژ سرۆشتی ده وره به ر به ژداری د
به ره فکرنه ئه فی چه ندی دا کرییه، ب تاییه تی ژ ی ئه و ده نگین د شه فا تاریدا ده یین لی ب رۆژی
ئه و چه نده ب ئه وی شیویه نینه هه ره وه کی د چیرۆکی دا ئامازه یی دده تی دبیزیت : ((ده نگین
چه کوچی سه ره نجا من بولای خوراکیشا و من گوت تقیا ئه ز بزانه کا ئه ف ده نگه ده نگی چیه؟
ئه ز هیدی هیدی چوو مه پیش هه تا گه هشتیمه وی جهی کو ده نگ لی ده ات. من به ری خو دا
ده ورو به ری ت خو ده نگین ناقا جوکی ژ قیدی کیتر ده ات. به ری من که ته وی جهن کو ته ق ته ق

لن دهات. ئەز مام حییه تی ئەو تشتی کو من دیتی تشته کی ئتایکه بوو. من نه دزانی ب چه کوچی پیری بکه نم یان ب گیلاتیا خو. ئەز چوو مه پیش و من باش به ریخوا قودیکا خالی کو ئیک ژ زاروکین گوندی به ندکه ک پیقه گریدا بوو و هافیتبوو سه ر چقلی داری و هه چی گا فا با دهات دا قودیکی ل تهنیشتا داری دت و دهنگ ژئ د ئینا)) (بیری، 2000، 106).

2.4.5 نا فونیشانی پرسیاری

هه له بت د ئەقی قوناغیدا سی نا فونیشانی پرسیاری هاتینه بکارئینان، ب به راورد ل گه ل نا فونیشانی پرسیاری به ری ئەقی قوناغی جودا هبه ک هه یه، ئەو جودا هبه یی ل سه ر بنه ما و شیوازی پرسیار کرنی قه دگه ریت، د قوناغا به ری ئەقی قوناغی نا فونیشانی پرسیاری ژ په یقه کی دگه ل نامرازین پرسیار کرنی و نیشانه یین سه رسورمانی بوویه، به لی د ئەقی قوناغیدا نا فونیشانی ب رسته یه کا تمام یا لیکدای ئارمانجا خو ئازراندیهه، ئانکو ره و نه و ره وانی د شیوه یی ئاراسته کرنا پرسیاری دا هه یه، بۆ نمونه و نا فونیشانی هه ردوو چیرۆکین، پارزینکی پیری چ دبیزیت؟، ئەف شه فه گه را کی یه؟، یا (جلال مصطفی) و قی چ مایه بۆ بژیت؟ یا (مؤید طیب)ی.

ئه نجام د ئەقی قوناغیدا سه ره رای بی به لاقبونا کومه کا زۆر یا چیرۆکان کو دبنه (193) چیرۆک، هه ره و سه ریژه یا گوهورپینان دبیته (55.97%)، ب به راورد دگه ل قوناغا سالی ن هه شتیان و نوتان ژلایی گوهورپینان د ناستی نا فونیشانی ریژه یا ئەوان بلن دبوویه. لن ئەو گوهورپینان ب سه ر نا فونیشانی چیرۆکین ئەقی قوناغیدا دیار و ئاشکرا ب ئەقی ره نگیهه، کو (جلال مسته فا و تحسین ناقشکی و یونس احمد) شیاینه د ئەقی قوناغیدا، ب ریژه یه کا زۆر گوهورپینان د نا فونیشانی چیرۆکین خودا بکه ن، دگه ل ئەوی چه ندیدا، کو ئەو نقیسه رین دیتره نده ک ژ ئەوان یه ک چیرۆک ب تنی نقیسه ییه و گوهورپینان ب خو قه دیتیهه، هه ره و کی ل ئەقی خشتی خواریدا دیار:

سه ر ژمیریاری ل سه ر ناستی گشتی			
ژ	ناقئ نقیسه ری	گوهورپینان نا فونیشانی ئەقی قوناغی	ژماره سال
1	جلال مصطفی	خه ونه کا ترش	2 1994

گۆفاری قه لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکۆی لوبنانی فه ره نسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردستان-عیراق
به رگی (9) - ژماره (2)، هاوین 2024

ژماره ی تۆمار ی نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

1997	5	زوله یخا بن جونینگ مابه	جلال مصطفی	2
1998	8	پارزینکن پیرئ چ دبیریت؟	جلال مصطفی	3
2000	16	مرن دناف په روائی ره شدا	جلال مصطفی	4
2001	21	ئه ف شه فه گه را کی یه؟	جلال مصطفی	5
2002	25	ئه فه ئیک	جلال مصطفی	6
2002	25	ئه فه دوو	جلال مصطفی	7
2002	25	ئه فه سن	جلال مصطفی	8
1998	7	فاندام	تحسین نافشکی	9
1998	8	$1+1 \neq 2$	تحسین نافشکی	10
2000	41-15	رسیده کرنا ئیمزا- یان چه راندنا بهارا په ریزادی	تحسین نافشکی	11
2002	22	چاقن سبئ	تحسین نافشکی	12
2003	26	دهمن کورکبوونا لمبیسداران	تحسین نافشکی	13
1999	12	خوداوندین شه مایی	محسن عبدالرحمن	14
2001	21	هاقرئ سنێله یا	محسن عبدالرحمن	15
1994	2	دهما برس...دبت ترس	حسن ابراهیم	16
1997	4	دهف چو نا بهیسیت	تیلی صالح موسی	17
1998	6	مونالیزایه کا دی	محسن قوچان	18
1998	9	قی چ مایه بو بزیت؟	مؤید طیب	19
1998	9	Reva Mirne	خالد احمد	20
2000	16	سن به لگ ژ دارا کچا دیکلی	حسن سلێفانه یی	21
1999	11	تولفه کرنا خودایی	فاضل عمر	22
1999	12	نیرگژین دامای	هدی احمد صبری	23
2000	14-15	ته له هک بو روپساتیئ	صبیح محمد حسن	24

گوڤاری قه لای زانست

گوڤاریکی زانستی وهرزی باوه پینکراوه له لایهن زانکوی لوبنانی فه رهنسی دهرده چیت-ههولیر-کوردستان-عیراق

به رگی (9) - ژماره (2)، هاوین 2024

ژماره ی تۆماری نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

25	یونس احمد	أ- خو چوچک ژی مه د خاپین ب- ئەز هنداڤ تهرمی خو دکمه مه گری	16	2000
26	یونس احمد	بازم بوزدم	17	2000
27	جاهیدا بیرى	چه کوچی پیرئ	17	2000
28	عبدالخالق سلطان	ئهو مهمله كه تا قه رهش لئ بوینه میر	20	2001
29	انور محمد طاهر	فیسته قالا مرئ	25	2002

خشتن ژماره (4)

سهره پایی ئه وئ یه کئ، مه ب باشی زانی کو به اوردیك دناقهه را ریزه یا چیرۆکین به لافکری و ئه و گوهرپینین ب سهر ناقونیشانیین چیرۆکان دا هاتین ل قوناغا سالین 1993-1980 دیاربه کین، ب تایبهت ئه و نقیسه رین کو به رده وام بووین د به لافکرنا چیرۆکاندا ل گوڤارا په یقدا، به لئ دوو ژ ئه وان چیرۆکنقیسان کو ل سالین نوتاندا دهست هاقیتینه چیرۆک نقیسینی، وه کو (یونس احمد و محسن عبدالرحمان) و ل سالین ههشتیان چیرۆک نه نقیسینه مه ئامازه ب ئه وان ههردوو چیرۆک نقیسان کره، وه کی ل ئه قی خشتهیدا دیار:

سه ر ژمیریاریا سالین 1980-1993			
ژ	نقین نقیسه ری	ژمارا چیرۆکین به لافکرین	گوهورین
1	انور محمد طاهر	3	نینه 0%
2	جلال مصطفی	7	0.21% 3
3	یونس احمد	0	0
4	محسن عبدالرحمن	0	0
5	صبیح محمد حسن	2	نینه 0%
6	حسن سلیمانیه یی	4	0.04% 1
7	فاضل عمر	1	0.01% 1
8	نزار محمد سعید	5	0.50% 1
سه ر ژمیریاریا سالین 1993-2003			
1	انور محمد طاهر	5	0.05% 1
2	جلال مصطفی	7	0.28% 4
3	یونس احمد	6	0.18% 3
4	محسن عبدالرحمن	6	0.06% 1
5	صبیح محمد حسن	11	0.11% 1
6	نزار محمد سعید	2	0%
7	تحسین نقیشکی	5	0.25% 5
8	حسن سلیمانیه یی	3	0.03% 1

3. ئه نجام:

1- د قوناغا سالیڻ هه شتیان تاكو سالیڻ نوتاندا نافونیشانیڻ چیرۆكان پتر گریدیای رهوشا ناله بارا سه رده می خو بووینه؛ چونکی به هرا پتیریا نافونیشانیڻ چیرۆكان ژبلی ئاستی پیکهاته یا ئه وان کو ژ نافین ساده و لیگدای و رسته ب کارهاتینه، به لی شیوه به کی ته قلیدی تا ریژه به کا دیارکی پیقه دیاره، لی پشکه کا هه را مه زن وه کو هیما بوونه ژبو قه شارتن ده لاله تیڻ ده قاو ده قین بابه تی، کو ریژه یا ئه وان دبیته (54.81%)، ئه وژی ژ بهر ئه وئ رهوشا سیاسی ئه وئ سه رده می. به روقاژی ئه وئ چه ندی د قوناغا سالیڻ پشتی سه ره لدانی، نافونیشانیڻ ب ریژه به کا باش گۆهورینیڻ جودا ژ قوناغا به ری ب خوقه وه رگرتینه، ئه وئ زی په یوه ندی ب ئه وئ رهوشا سه رده می خوقه هه بوویه، ئه و گۆهورینه زی ب کارئینانا ریژه به کا زورا نافونیشانیڻ شیعی بووینه. کو ریژه یا ئه وان دبیته (54.4%) بوویه.

2- نفیسهریڻ قوناغا به ری سه ره لدانی د نازادنه بوون ژبو دهریریڻ ژ هه رهوشه کا دنافا جقا کا کوریدا هه ی، ژ بهر ئه وئ په کی زی ره هه نده کی دهرووینی جودا سه ره ده ری دگه ل زمانی چیرۆکیڻا دکر و ل بن سیبه را گه له ک هیمایان د پاراست. به روقاژی د قوناغا پشتی سه ره لدانیڻا نفیسهر نازادتر بوون ژ به لبارتن و دهریریڻ، به لی سه ره رای ئه وئ چه ندی فاکته ری نازادانا دهرووینی پیش سه ره لدانی ژ ئه نجامی ئه و خه بات و تیکوشان و ئه و دهره سه ری و کوشتن و ئه نفال و کیماباران کرن بوویه قه کپشا هه مان ره هه ند د قوناغا پشتی سه ره لدانی ئه ف په که زی ژ هه لبارتن به هرا پتیریا نافونیشانیڻا ده یته به رجه سته کرن.

3- نافونیشانیڻ قوناغا به ری سه ره لدانی ژ نافونیشانیڻ (پرسیاری، هیمای، نافه ک و هنده ک خال، ته قلیدی، وه که ه ف) پیک هاتیینه، به روقاژی نافونیشانیڻ گوقاری پشتی سه ره لدانی ژ نافونیشانیڻ (داله کی شهرعی و مه دلوه کی نه شهرعی، کو ژ ئه نجامی ئه و لادانا د شیعی به تا زمانیدا هه ی به رجه سته بوویه) ههروه سا نافونیشانیڻ ژماره یڻ روویت، ئه فسانه ی، و سه بر و سه مره ر) بکارهاتینه.

4- هنده ک ژ چیرۆکنفیسین قوناغا به ری سه ره لدانی به رده وامی دایه چیرۆک نفیسینی تاكو پشتی سه ره لدانی و هنده ک ژ ئه وان چیرۆک نفیسان، گوهۆرینیڻ بچویک د ئاستی

نافونیشانیڤن خودا کرینه، به رۆقاژى ئه وئ چهن دئ هنده ک چیرۆکنقیس وه کو (انور محمد طاهر، جلال مصطفى، ئیسماعیل مصطفى، حسن سلیفانه یی، نزار محمد سعید) ی هه ر ژ ده ستیڤکی و تاكو قوناغا پشتی سه ره هلدانی به رداومی دایه چیرۆک نقیسیڤن، به لئ د ئاستن گوهۆرینیدا کو ب شیعیهت به رده وام بووینه. ههروه سا هنده ک ژ ئه وان چیرۆکنقیسان پشتی سه ره هلدانی ده ست هافیتینه به لاکرنا چیرۆکان و د نافونیشانیڤن ئه وان دا، به راورد د گهل چیرۆکنقیسیڤن کو به رده وامی دایئ گوهۆرین هه بووینه. ههروه کی ریزه یڤن ئه وان د خسته یی ژماره (5) هاتینه دیارکرن.

5-ژ سه ره جمی گشتی چیرۆکیڤن ئه قئ قوناغئ کو دبنه (203) چیرۆک، (13) چیرۆکان هنده ک جیوازی ب خوقه دیتییه، که واته ب ریزه یی دبیته (26.39%)، ئه ف چهنده ژى دبیته رڤخوشکه ره ک بۆ به راورد کرنئ دگهل قوناغا به لاکرنا چیرۆکان د گوفارا په یقدا. ئانکو به راورد دگهل سالین (1993-2003) ئ د ئه قئ قوناغیدا سه راری به لاقبوونا کومه کا زور یا چیرۆکان کو دبنه (193) چیرۆک، ههروه سا ریزه یا گوهۆرینان دبیته (54.4%)، ئانکو وه ها دیاردبیت کو د ئه فان سالاندا چیرۆک ب شیویه کئ کیمتر ژ قوناغا به ری خو، هاتینه به لاکرن د ئه قئ گوفاریدا به لئ ب هه مان شیوه په رسه ندنه کا به رچا ف ب خوقه دیتییه.

4 لیستا ژیدهران

4.1 په رتوک

4.2.1 ب زمانئ کوردی

1. خۆشناو، سه رباز مه جید (2019)، سیمپۆلۆژیای ناویشان له شیعه رکانی (نه وزاد په فعه ا) دا، چ 1، نوسینگه ی ته فسیر بۆچاپ و بلاوکردنه وه، هه ولیر.
2. خۆشناو، هیمن عومه ر (2010)، شیعیه ریبه تی ده قی چیرۆکی کوردی ((لیکولینه وه یه کی شیوازگه ری پراکتیکیه))، چاپخانه ی رۆشنبیری، به ریوبه رایه تی بلاوکردنه وه ی هه ولیر، (2010).
3. شیخ بزینی، سه عد فاروق یوسف (2011)، بنیاتی هونه ری له شیعیه ئه حمه د موختار به گی جاف دا، چاپی یه که م، چاپخانه ی رۆشنبیری، هه ولیر.
4. علی، جلال محمد (1982)، ئیدیۆم له زمانی کوردیدا، ده زگای رۆشنبیری و بلاوکردنه وه ی کوردی، به غدا.
5. عه بدولقادر، ئه مین (2008)، شیعیه ریبه ت د رۆمانین (سدقی هروری) دا، چ 1، چاپخانه ججی هاشم، هه ولیر.

6. محمه د، حه مدیه حه سه ن (2012)، لایه نئ هونه ری و ناقه روکا هۆزانا سه بری بۆتانی، چاپخانه ی حه جی هاشم، هه ولیر.
7. مه لازه، ریبوار محمه د (2019)، شیوازانسی له ئه ده بدا هیلی شیوازی گشتی له (ده قی شیعی، چیروک، رۆمان) دا، چاپی یه که م، ده زگای ناویر، هه ولیر.
8. ئه حمه د، صافییه محمه د (2014)، شیوازی شیعه کوردیه کانی پیربال مه حمود، چاپی یه که م، چاپخانه ی رۆژهه لات، هه ولیر.

4.2.2 ب زمانئ عه ره بی

1. ابو العدوس، یوسف (2002)، الاسلوبیه الرؤیه و التطبیق، عمان، الاردن.
2. ابودیب، کمال (1983)، فی الشعریه، مؤسسه الابحاث العربیه، ط2، مصر.
3. بلعابد، عبدالحق (2008)، عتبات، تقدیم د. سعید یقطین، منشورات الاختلاف، ط1، الجزائر.
4. حسین، حسین د. خالد (2007)، فی نظریه العنوان .. مغامره تأویلیه فی شؤون العتبه النصیه، التکوین للتألیف والترجمه والنشر، دمشق.
5. الزعبی، احمد (2000)، التناص نظریا و تطبیقیا، مؤسسه عمان للدراسات و النشر، الاردن.
6. عبدالقادر، رحیم (2020)، علم العنونه، دار التکوین، بسکرة، ط1، الجزائر.
7. الغدابی عبدالله (1987)، تشریح النص مقاربات تشریحیه النصوص الشعریه المعاصره، دار الطلیعه للطباعه و النشر، بیروت، ط7، لبنان.
8. فلیب، سیرنح (1992)، الرموز فی الفن - الادیان - الحیاة، تر: عبدالهادی عباس، ط1، دمشق، سوریه.
9. کوهین، جون (1986)، بنیه اللغة الشعریه، تر: محمد الوالی، دار طوبقال، دار البیضاء، ط1، المغرب.
10. محمد، عزام (1994)، التحلیل السنی للادب، دار الثقافه، دمشق.
11. محمد، ولات (2007)، دلالات النص الآخر فی عالم جبرا إبراهیم جبرا الروائی، منشورات الهیئه العامه السوریه للکتاب - وزارة الثقافه، دمشق.
12. یاکبسون، رومان (1998)، قضايا شعریه، تر: محمد الولی و مبارک حنون، دارتوبقال للنشر، الدار البیضاء، ط1، المغرب.

4.2.3 گوڤار

4.2.3.1 ب زمانئ کوردی

1. ابراهیم، حسن (1994)، ده ما برس... دبت ترس، ئیکه تییا نقیسه رین کورد، گ: په یف، ژ: 2.
2. احمد، یونس (2000)، بازم بوزدم، ئیکه تییا نقیسه رین کورد، گ: په یف، ژ: 17.
3. بیر، جاهیدا (2000)، چه کوچئ پیرئ، ئیکه تییا نقیسه رین کورد، گ: په یف، ژ: 17.
4. محمد، د. فؤاد رشید (2006)، ئیستاتیکی ناویشانی دهق له کوی شیعی (شهری چل ساله ی) سه باح ره نجه ردا، زانکوی به غدا، گ: الاستاذ، ژ: 60.
5. قوچان، محسن (1998)، مونالیزیه کا دی، ئیکه تییا نقیسه رین کورد، گ: په یف، ژ: 6.

6. مصطفی، جلال (1994)، خه ونه کا ترش، ئیکه تییا نفیسه ریڤن کورد، گ: په یف، ژ: 2.
7. ناقشکی، تحسین (1998)، $1+1 \neq 2$ ، ئیکه تییا نفیسه ریڤن کورد، گ: په یف، ژ: 8.
8. ناقشکی، تحسین (1998)، فاندام، ئیکه تییا نفیسه ریڤن کورد، گ: په یف، ژ: 7.

4.2.3.2 ب زمانی عه ره بی

1. حمداوی، د. جمیل (1997)، السیمیوطیقا و العنونة، مجلة عالم الفكر، تصدر عن المجلس الوطني للثقافة و الفنون و الاداب، الكويت مجلد (25)، ع: 3.

4.3 نامین نه کادیمی:

1. حه مه غه ریب، سازان جه وهه ر (2019)، نه فسانه ی کوردی له ژیر رو شنای زانستی دهرووناسیدا، نامه ی ماسته ر، کولیژی زمان، زانکوی سه لاهه ددین.
2. محه مه د، ریژین یونس (2011)، تیکستا هه فته ریب د رو مانا (گوند) یا محمد سلیم سواری دا، نامه ی ماسته ری، کولیژا ئاداب، زانکویا دهوک.

4.4 فه ره نگ

1. هولتکرانس، ایکه (1972): قاموس مصطلحات الأنتولوجيا والفلكلور، ترجمة محمد الجوهری، وحسن الشامي، دار المعارف، مصر.

4.5 سایتین ئینترنیتن

- واتسون، لانی (2020)، فلسفة السؤال و ما هو السؤال، تز: می الخفیس، 23 أكتوبر.
- <https://atharah.com/what-is-a-question>
- حبیب، عبدالرحمن (2022)، برتراند راسل بذکری میلاده.. الفیلسوف یثبت فرضیه $2=1+1$ فی "مبادئ الرياضيات"، الأربعاء، 18 مايو 05:30 م.
- <https://www.youm7.com/story/2022/5/18/>

The Advancement of titles of stories in the stories published in “paiv” Magazine (1993-2003).

Hemin Omar Ahmad

Department of Kurdish Language, College of Arts, Soran University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq

hemin.ahmad@soran.edu.iq

Gahin Nzar Ibrahim

Department of Sociology, College of Education, Duhok University, Duhok, Kurdistan Region, Iraq

Gahin.ibrahim@uod.ac

Abstract

The title is the doorstep to a literary text. Through the doorstep, it gives keys to the reader, a horizon for suggestions and opens ahead a positive or negative standard after motivating the reader to go into the meanings in the story. It is worth mentioning that the title is like a critical term that took its direction from the method of symbology for working on the text. The stories of “Paiv” magazine have been chosen for this research. Since 1993 it started to spread in the Bahdinan area and it still continues to spread. Thus, the hypothesis of this research is to seek for noticeable changes and progress in the titles of the stories that occurred in this period. Also, how the writers in the area dealt with producing the titles before the uprising and after the uprising and the major changes in quality and meaning.

تطور عناوین القصص، القصص المنشورة في مجلة "بهيف" (1993-2003) انموذجا.

ملخص:

العنوان هو عتبة النص الأدبي. من خلال عتبة العنوان، يعطي مفاتيح للقارئ، أفقًا للاقتراحات ويفتح أمامه معيارًا إيجابيًا أو سلبيًا بعد تحفيز القارئ على الخوض في معاني القصة. جدير بالذكر أن العنوان يشبه المصطلح النقدي الذي أخذ اتجاهه من منهج السيميولوجي للعمل على النص. تم اختيار قصص مجلة (بهيف) لهذا البحث. منذ عام 1993 بدأت تنتشر في منطقة بهدينان وما زالت مستمرة في الانتشار. وعليه فإن فرضية هذا البحث هي السعي لإبراز تغييرات وتطورات ملحوظة في عناوين القصص التي حدثت في هذه الفترة. وكذلك كيف تعامل الكتاب في المنطقة المذكورة انفا مع إنتاج عناوين القصص قبل الانتفاضة وبعد الانتفاضة والتغيرات الكبرى في الجودة والمعنى.